

## O B S A H

|                                                |   |
|------------------------------------------------|---|
| <b>Předmluva: stručná mapa labyrintu</b> ..... | 5 |
| <b>Hledání vstupní brány</b> .....             | 7 |

### První část

## TŘI ZÁKLADNÍ STAVEBNÍ KAMENY TRINITOLOGIE

|                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>I. Jahve – Bůh Otec, nebo Trojice?</b> .....                                                         | 21  |
| I. 1. Může být Bůh opravdu věčnou „samotou“? .....                                                      | 21  |
| I. 1. 1. Přínos filosofie .....                                                                         | 22  |
| I. 1. 2. Trojjednost a starozákonní obraz Boha .....                                                    | 24  |
| I. 1. 3. Výklad schématu a jeho nejdůležitější teologické implikace .....                               | 31  |
| I. 1. 4. Mysterium stricte dictum? .....                                                                | 41  |
| I. 2. Jahve je Bůh Otec ve vztazích k Synu a Duchu svatému .....                                        | 42  |
| <b>II. Praktický význam trojičního obrazu Boha</b> .....                                                | 47  |
| II. 1. Obraz Boha v lidské mysli a spiritualita .....                                                   | 47  |
| II. 2. Opomíjená a znovu objevovaná Trojice .....                                                       | 53  |
| II. 2. 1. Západní křesťanstvo .....                                                                     | 53  |
| II. 2. 2. Světla a stíny české trinitologie .....                                                       | 57  |
| II. 3. Obraz Boha a uspořádání lidské společnosti .....                                                 | 61  |
| II. 3. 1. Trinitologie, vnímání a prožívání církve .....                                                | 61  |
| II. 3. 2. Vazba mezi trinitologií a přirozeným lidským soužitím .....                                   | 66  |
| II. 3. 2. 1. <i>Tajemství Trojjediného a sociální nauka církve</i> .....                                | 67  |
| II. 3. 2. 2. <i>Náboženství a společnost</i> .....                                                      | 72  |
| II. 3. 2. 3. <i>Možné důsledky striktního a trinitárního monoteismu v životě společnosti</i> .....      | 75  |
| II. 3. 2. 3. 1. <i>Potenciální rizika striktního monoteismu</i> .....                                   | 75  |
| II. 3. 2. 3. 2. <i>Trinitární obraz Boha jako základ překonání etnocentrismu a partikularismu</i> ..... | 81  |
| II. 4. Trojice – esence evangelia .....                                                                 | 87  |
| II. 5. Úskalí hledání „praktického významu“ Boha .....                                                  | 90  |
| <b>III. Ekonomická a imanentní Trojice</b> .....                                                        | 93  |
| III. 1. Imanentní a ekonomická Trojice – identita a difference .....                                    | 93  |
| III. 2. Význam stvoření a dějin spásy pro Trojjediného .....                                            | 102 |
| III. 3. Spasitelská a stvořitelská Trojice .....                                                        | 105 |
| III. 4. Meze a možnosti našeho vypovídání o imanentní Trojici .....                                     | 110 |
| III. 4. 1. „Zvěčňování“ Boha a jeho paradoxní „nepřítomnost“ .....                                      | 112 |
| III. 4. 2. Ekonomická Trojice jako „podobenství“ imanentní Trojice .....                                | 115 |

### Druhá část

## Tajemství Trojjediného v písmu a v patristické epoše do konce čtvrtého století

|                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------|-----|
| <b>IV. Starozákonní předejhra zjevení Trojjediného</b> ..... | 128 |
| IV. 1. Vývoj starozákonního monoteismu .....                 | 130 |

|                                                                                                 |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| IV. 1. 1. Bůh patriarchů .....                                                                  | 131        |
| IV. 1. 2. Bůh Mojžíšův .....                                                                    | 136        |
| IV. 1. 3. Bůh doby soudců a králů .....                                                         | 141        |
| IV. 1. 4. Bůh v deuteronomické, exilní, poexilní době a později .....                           | 143        |
| <b>IV. 2. Základní charakteristiky Hospodina ve Starém zákoně .....</b>                         | <b>147</b> |
| IV. 2. 1. Boží transcendence vůči světu a člověku .....                                         | 148        |
| IV. 2. 1. 1. <i>Boží svatost a její zakoušení ze strany člověka</i> .....                       | 150        |
| IV. 2. 1. 2. <i>Boží moc a jeho svrchovaná vláda nad stvořením a dějinami</i> .....             | 154        |
| IV. 2. 1. 3. <i>Boží humor</i> .....                                                            | 155        |
| IV. 2. 2. Přítomnost Boha ve světě a jeho vztahovost k člověku .....                            | 157        |
| IV. 2. 2. 1. <i>Bůh smlouvy</i> .....                                                           | 158        |
| IV. 2. 2. 2. <i>Bůh jako otec Izraele, krále, každého spravedlivého</i> .....                   | 161        |
| <b>IV. 3. Bezprostřední příprava zjevení Trojice – Jahve není věčnou samotou ....</b>           | <b>165</b> |
| IV. 3. 1. Personifikovaná Boží moudrost .....                                                   | 167        |
| IV. 3. 2. Boží slovo plné moci a síly .....                                                     | 172        |
| IV. 3. 3. Boží duch ve Starém zákoně .....                                                      | 173        |
| <b>IV. 4. Závěr čtvrté kapitoly .....</b>                                                       | <b>175</b> |
| <b>V. Dovršení zjevení Nejsvětější Trojice v Novém zákoně .....</b>                             | <b>178</b> |
| V. 1. Osoby Trojice se zjevují, oslavují navzájem .....                                         | 181        |
| V. 2. Otec Ježíše Krista, definitivním způsobem zjevený jediný Bůh otců .....                   | 186        |
| V. 3. Synovo božství .....                                                                      | 190        |
| V. 3. 1. Předvelikonoční projevy Ježíšova vědomí jeho vlastní identity .....                    | 190        |
| V. 3. 2. Projevy víry prvotní církve v Ježíšovo božství .....                                   | 194        |
| <b>V. 4. Duch svatý jako osoba Trojice v Novém zákoně .....</b>                                 | <b>197</b> |
| V. 4. 1. Ježíšovy výroky o Duchu svatém v synoptických evangeliích .....                        | 198        |
| V. 4. 2. Rozvinutí pneumatologie a christologie ze strany prvotní komunity .....                | 201        |
| V. 4. 2. 1. <i>Pneumatologická četba předvelikonočního Ježíše povolikonoční komunitou</i> ..... | 203        |
| V. 4. 2. 2. <i>Nejdůležitější charakteristiky pneumatologie pavlovských listů</i> .....         | 205        |
| V. 4. 2. 3. <i>Pneumatologie čtvrtého evangelia</i> .....                                       | 208        |
| V. 5. Novozákonní trinitární texty .....                                                        | 211        |
| V. 6. Neuzavřitelnost páté kapitoly .....                                                       | 214        |
| <b>VI. Zrod trinitologie a formulace trinitárního dogmatu v prvních čtyřech</b>                 |            |
| <b>    staletích křesťanské éry .....</b>                                                       | <b>215</b> |
| <b>VI. 1. Výrazy víry v Nejsvětější Trojici z prvních staletí křesťanství .....</b>             | <b>217</b> |
| VI. 1. 1. Křestní a eucharistická liturgie, doxologie a další doklady víry v Trojici .....      | 217        |
| VI. 1. 2. Základní linie rozvoje symbolů – vyznání víry .....                                   | 220        |
| <b>VI. 2. Přehled základních trinitárních herezí .....</b>                                      | <b>227</b> |
| VI. 2. 1. Markionismus .....                                                                    | 231        |
| VI. 2. 2. Různé formy monarchianismu .....                                                      | 234        |
| VI. 2. 2. 1. <i>Patipassianismus</i> .....                                                      | 235        |
| VI. 2. 2. 2. <i>Sabellius a sabellianismus</i> .....                                            | 236        |
| VI. 2. 2. 3. <i>Dynamický nebo adopcionistický monarchismus</i> .....                           | 240        |
| VI. 2. 3. Hereze odporující Boží jednotě .....                                                  | 244        |
| VI. 2. 3. 1. <i>Různé podoby subordinacianismu</i> .....                                        | 244        |
| VI. 2. 3. 2. <i>Triteismus</i> .....                                                            | 247        |
| <b>VI. 3. Rozvoj trinitární teologie před ariánskou krizí .....</b>                             | <b>249</b> |

|                                                                                                     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| VI. 3. 1. Trinitologie v myšlení křesťanských apologetů                                             | 249 |
| VI. 3. 1. 1. <i>Justin</i>                                                                          | 249 |
| VI. 3. 1. 2. <i>Tacián</i>                                                                          | 251 |
| VI. 3. 1. 3. <i>Athenagoras</i>                                                                     | 252 |
| VI. 3. 1. 4. <i>Theofil Antiochijský</i>                                                            | 253 |
| VI. 3. 1. 5. <i>Dílčí hodnocení</i>                                                                 | 254 |
| VI. 3. 2. Trinitologie v závěru druhého a ve třetím století                                         | 255 |
| VI. 3. 2. 1. <i>Irenej z Lyonu</i>                                                                  | 255 |
| VI. 3. 2. 2. <i>Tertulián</i>                                                                       | 257 |
| VI. 3. 2. 3. <i>Hippolyt Římský</i>                                                                 | 260 |
| VI. 3. 2. 4. <i>Klement Alexandrijský</i>                                                           | 261 |
| VI. 3. 2. 5. <i>Origenes</i>                                                                        | 262 |
| VI. 3. 2. 6. <i>Novacián</i>                                                                        | 267 |
| VI. 3. 2. 7. <i>Spor mezi dvěma Dionysii jako předznamenání budoucí krize</i>                       | 268 |
| VI. 4. Cesta k definici trinitárního dogmatu ve čtvrtém století                                     | 271 |
| VI. 4. 1. Arius a 1. nicejský koncil                                                                | 272 |
| VI. 4. 1. 1. <i>Arius a počátek ariánské krize</i>                                                  | 272 |
| VI. 4. 1. 2. <i>První nicejský koncil r. 325</i>                                                    | 278 |
| VI. 4. 2. Období mezi prvními dvěma ekumenickými koncily                                            | 283 |
| VI. 4. 2. 1. <i>Spory o nicejský koncil v letech 325–361</i>                                        | 283 |
| VI. 4. 2. 1. 1. <i>Přehled hlavních událostí let 325–361</i>                                        | 283 |
| VI. 4. 2. 1. 2. <i>Atanáziova trinitární teologie</i>                                               | 287 |
| VI. 4. 2. 1. 3. <i>Trinitární teologie Hilaria z Poitiers</i>                                       | 290 |
| VI. 4. 2. 2. <i>Postupné překonávání krize, spory o božství Ducha svatého</i>                       | 292 |
| VI. 4. 2. 2. 1. <i>Přehled událostí v šedesátých a sedmdesátých letech 4. století</i>               | 292 |
| VI. 4. 2. 2. 2. <i>Trinitární teologie Basila Velikého</i>                                          | 295 |
| VI. 4. 2. 2. 3. <i>Trinitární teologie Řehoře Naziánského</i>                                       | 299 |
| VI. 4. 2. 2. 4. <i>Trinitologie Řehoře z Nyssy</i>                                                  | 301 |
| VI. 4. 3. Poslední dějství krize v 70. a na počátku 80. let čtvrtého století                        | 303 |
| VI. 4. 3. 1. <i>Události, které předcházely svolání koncilu v roce 381</i>                          | 303 |
| VI. 4. 3. 2. <i>První konstantinopolský koncil r. 381</i>                                           | 305 |
| VI. 4. 3. 3. <i>Synody v Konstantinopoli a v Římě roku 382 a konec arianismu v celé Římské říši</i> | 313 |
| VI. 4. 3. 4. <i>Epilog: trinitární dogma v podání 2. konstantinopolského koncilu r. 553</i>         | 315 |
| VI. 5. Pokus o hodnocení vývoje trojičného dogmatu v prvních čtyřech staletích křesťanství          | 317 |

### Třetí část

## DALŠÍ ROZVÍJENÍ TRINITOLOGICKÉ REFLEXE

|                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| VII. Trvalá témata západní trinitologie                                                                                      | 325 |
| VII. 1. Augustinovy trinitární teorie a jejich další rozvoj                                                                  | 325 |
| VII. 1. 1. <i>Základní tendence Augustinovy trinitologie a východní přístup k mystériu Trojice</i>                           | 326 |
| VII. 1. 2. <i>Augustinův spis „De Trinitate“</i>                                                                             | 327 |
| VII. 1. 3. <i>První čtyři knihy „De Trinitate“</i>                                                                           | 330 |
| VII. 1. 4. <i>Rizika Augustinovy psychologické trinitární teorie jako slabina západní trinitologie: Hegel, Barth, Rahner</i> | 332 |
| VII. 1. 5. <i>Augustinova teorie vnitrobožských vztahů a její následná precizace</i>                                         | 346 |

|                                                                                                                                                                   |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| VII. 2. „Filioque“ jako západní dodatek k Nicejsko-konstantinopolskému krédu a ožehavé ekumenické téma .....                                                      | 363        |
| VII. 3. Trvale platné inspirace obsažené v De Trinitate Richarda od Sv. Viktora a jejich aplikace .....                                                           | 374        |
| VII. 3. 1. Richard od Sv. Viktora a jeho De Trinitate .....                                                                                                       | 374        |
| VII. 3. 2. Fenomenologie daru, problematika statutu Ducha svatého v imanentní Trojici, trinitární spravedlnost .....                                              | 381        |
| VII. 4. Bonaventurovo trinitární schéma .....                                                                                                                     | 386        |
| VII. 5. Trinitární perichoreze .....                                                                                                                              | 391        |
| VII. 5. 1. Základní přístupové cesty k tajemství trinitární perichoreze .....                                                                                     | 392        |
| VII. 5. 2. Perichoreze v christologii, antropologii a spiritualitě .....                                                                                          | 397        |
| VII. 6. Problematika přivlastňování esenciálních vlastností Otci, Synu a Duchu sv. a rozlišování působení jednotlivých osob Trojice „navenek“ .....               | 410        |
| VII. 7. Nesmírná šíře a bohatství křesťanské trinitologie .....                                                                                                   | 424        |
| <b>VIII. Společné charakteristiky Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....</b>                                                                                       | <b>427</b> |
| VIII. 1. Bůh filosofů a Bůh zjevení, kontinuita, nebo diskontinuita? .....                                                                                        | 430        |
| VIII. 2. Základní východiska pojednání o společných vlastnostech Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....                                                            | 439        |
| VIII. 2. 1. Základní výchyty těchto vlastností a jejich možné členění .....                                                                                       | 439        |
| VIII. 2. 2. Absolutní nesloženost v rozličnosti a rozličnost v nesloženosti, tedy život jako společný jmenovatel vlastností Boha Otce, Syna a Ducha svatého ..... | 443        |
| VIII. 3. Negace fyzických forem stvořené složenosti .....                                                                                                         | 450        |
| VIII. 3. 1. Úvahy o našem čase a věčnosti Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....                                                                                   | 450        |
| VIII. 3. 2. Úvahy o našem prostoru a všudypřítomnosti Boha Otce, Syna a Ducha svatého ..                                                                          | 457        |
| VIII. 3. 3. Úvahy o materialitě světa a duchovosti Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....                                                                          | 463        |
| VIII. 4. Negace metafyzických podob složenosti .....                                                                                                              | 465        |
| VIII. 4. 1. Úvahy o perichoretické jednotě a rozličnosti příčiny a účinku v Bohu Otci, Synu a Duchu svatém .....                                                  | 465        |
| VIII. 4. 2. Úvahy o jediném „My“ Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako o čiré „superpodstatě“ .....                                                                | 470        |
| VIII. 4. 3. Úvahy o jediném „My“ Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako o čiré „superformě“, kráse a rozdávajícím se dobru .....                                    | 476        |
| VIII. 4. 4. Úvahy o jediném „My“ Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako o čirém úkonu bytí – osobního sebedarování – blaženosti .....                               | 481        |
| VIII. 4. 5. Úvahy o jediném „My“ Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako o čiré existenci ..                                                                         | 487        |
| VIII. 5. Společné charakteristiky Boha Otce, Syna a Ducha svatého, které vyplývají z existence Božího obrazu ve stvoření .....                                    | 490        |
| VIII. 5. 1. Úvahy o jediném společném vševědění Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....                                                                             | 491        |
| VIII. 5. 2. Úvahy o jedině společné vůli, svobodě a všemohoucí lásce Boha Otce, Syna a Ducha svatého .....                                                        | 493        |
| VIII. 5. 3. Úvahy o milosrdenství Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako měřítku spravedlnosti .....                                                                | 500        |
| VIII. 6. Závěr .....                                                                                                                                              | 506        |

|                                                                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>IX. Jako v nebi, tak i na zemi – od teologie k ekonomii</b> .....                                              | 508 |
| IX. 1. Dvě základní otázky trinitární teologie kříže .....                                                        | 508 |
| IX. 1. 1. Bůh Otec a tajemství kříže Ježíše z Nazareta .....                                                      | 509 |
| IX. 1. 1. 1. <i>Předpoklady a východiška</i> .....                                                                | 509 |
| IX. 1. 1. 2. <i>Tajuplné mlčení</i> .....                                                                         | 511 |
| IX. 1. 1. 3. <i>Tajuplná hlubina radostné bolesti</i> .....                                                       | 517 |
| IX. 1. 2. Duch svatý a kříž Ježíše z Nazareta .....                                                               | 518 |
| IX. 1. 2. 1. <i>Nepomíjející Duch jako „obětní oheň“ božské lásky</i> .....                                       | 520 |
| IX. 1. 2. 2. <i>Duch, jehož daruje a v němž se daruje Kristus</i> .....                                           | 522 |
| IX. 1. 2. 3. <i>Duch dovršení a smíření</i> .....                                                                 | 525 |
| IX. 1. 2. 4. <i>Duch svatý jako paradox a jako prostor</i> .....                                                  | 528 |
| IX. 2. Trojice a svátosti .....                                                                                   | 529 |
| IX. 2. 1. Trinitární reflexe nad problematikou poměru mezi vnějším znamením a vnitřní<br>dispozicí příjemce ..... | 530 |
| IX. 2. 2. Trojice a eucharistie .....                                                                             | 538 |
| IX. 2. 2. 1. <i>Eucharistická identita Syna a učedníků</i> .....                                                  | 540 |
| IX. 2. 2. 2. <i>Eucharistie jako odlesk trinitární perichoreze</i> .....                                          | 543 |
| IX. 2. 2. 3. <i>Církev slavící eucharistii jako živá ikona Trojice</i> .....                                      | 546 |
| <b>X. Epilog</b> .....                                                                                            | 550 |
| Několik slov k příběhu této knihy .....                                                                           | 552 |
| Seznam použitých zkratek .....                                                                                    | 556 |
| Seznam použité literatury .....                                                                                   | 557 |
| Rejstřík jmenný a autorský .....                                                                                  | 583 |